

Het hof van Heerenbeke onder Oirschot

Door Felix Maes archievaris abdij van 't Park

Inhoud

Een hertogelijk geschenk	3
In erfpacht verhuurd.....	3
Het pachthof terug aan Park.....	3
Een kijk in de huurcontracten	5
De goederen van het hof van Heerenbeke in 1650	7
Een nieuw huis voor de pachter	9
Nog een rekening	9
De pachters van Heerenbeke.....	10
Het pachthof verkocht.....	13
Wat er verder gebeurde met de Heerbeexhoeve	14

Een hertogelijk geschenk

In het begin van de 14de eeuw moeten abt Willem van Lubbeek en het Konvent van Park speciaal in de gratie gestaan hebben van hertog Jan II En niet zonder reden, want hij had van hen voor zijn militaire expedities 1000 gld. en daarbij nog heel wat levensmiddelen voor zijn soldaten cadeau gekregen.

In juli 1303 gaf hij hun dan ook 80 bunder novaal land, gelegen te Verdonck en Wolfskuele, in de "heertganck van Strathem" onder de heerlijkheid Oirschot. Over die gronden mochten ze vrij beschikken. De hertog wou zich enkel de hoge en lage jurisdictie voorbehouden, en de abdijs zou hem een jaarlijkse cijns betalen van 12 deniers Leuvens geld per bunder.

Kort daarop mochten ze ook, mits daarvoor 400 gulden werd betaald, aanspraak maken op al de bomen en heesters, welke op voormelde goederen stonden. Hetzelfde jaar kregen ze ook nog van hem als erfgoed 30 bunder hei.

Natuurlijk zal Park, om die landerijen, beemden, bossen en hei te exploiteren niet lang gewacht hebben met daar een pachthof op te richten. Ons archief liet ons echter weinig sporen achter van wat er gedurende de 14de eeuw daar gebouwd en geboerd werd.

In erfpacht verhuurd

Alleen weten we dat abt Jan Balduwel op 10 juli 1400, met eenparige goedkeuring van het Konvent van Park, het hof van Heerenbeke overgemaakt aan de gebroeders Jan en Walter van Bruystem en hun nakomelingen voor een jaarlijkse cijns van 80 Hollandse goudgulden, met voorbehoud van hun heerschappelijke rechten. Die cijns diende betaald te worden de helft rond Kerstmis, en de andere helft op St. Jan Baptist, 24 juni. De erfpachters mochten dus beschikken over hof, stallen, schuur, beemden en weiden, landerijen, bos en hei, ongeveer 97,5 bunder, aaneengeleggen tussen de goederen van de Veldershoeve, toebehorende aan de heer van Boxtel en de gemeenteweide van Oirschot. Deze erfverpachting, door de abdijs gedaan, werd 11 oktober 1400 goedgekeurd door het Generaal Kapittel van de Orde van Prémontré.

In mijn hoofdstuk over de hoeve "de Rooikapel" te Blanden (deelgemeente van Oud-Heverlee ten zuiden van Leuven) heeft men reeds kennis kunnen maken met de familie van Bruystem. Walter, die hier, samen met zijn broer Jan, het erfgoed van Heerenbeke overnam, was zelf reeds vanaf 16 augustus 1390 erfpachter te Blanden tot aan zijn dood in 1426. Niet hij, maar zijn broer Jan woonde dus als erfpachter op Heerenbeke; hoelang weten we niet. Zeker is, dat hij er werd opgevolgd door de zoon van Walter, Jan van Bruystem, die gehuwd was met Waltera Holla. In 1444 verkoopt deze twee renten of pachten waarmee het hof belast was, namelijk een pacht van 5 mudden rogge te betalen aan de "Fraters van het Gemene leven" te 's-Hertogenbosch, en een van 3 mudden te schenken aan de armen van Rosmalen.

Jan van Bruystem junior overleed rond 1453. Zijn weduwe bleef nog op het hof tot in 1485, toen ze al haar erfgoederen overliet aan Dierk de Borchgrave, die ze op zijn beurt in 1486 overmaakte aan Peter Pels, die gehuwd was met Lutgardis, de dochter van wijlen Jan van Bruystem en Waltera Holla.

Tussen Peter Pels en de andere erfgenamen van de van Bruystems enerzijds, en abt Dierk van Tuldel met het Konvent van Park anderzijds, was een lelijk geschil gerezen, dat voortduurde onder abt Arnoldus Wijten: erfpachter Jan en zijn weduwe hadden reeds heel wat jaren de jaarlijkse erfcijs van 80 Hollandse goudgulden niet meer betaald, en - wat nog veel erger was - ze hadden, zonder toestemming en buiten weten van de abt, van de goederen die tot het hof behoorden meer dan 38 bunder als erfgoed verder verkocht aan acht particulieren, zodat het erfkontraakt ten enen male verviel. Omwille van de vrede en om zware proceskosten te vermijden, hebben dan, op aanraden van "goede mannen", Peter Pels en abt Wijten getracht tot een vriendschappelijke overeenkomst te komen.

Het pachthof terug aan Park

Peter Pels belooft het hof de overgebleven goederen definitief terug te geven aan de abt. Het erfpacht contract wordt opgeheven, en niemand zal nog aanspraak maken op dit hof. De abt zal hem ontlasten van alle verantwoordelijkheid aangaande de 38 bunder, die niet door zijn schuld gealiëneerd werden. De abt zelf zal zich in verbinding stellen met de acht die erfrechtelijk in bezit werden gesteld van die

38 bunder en met hen tot een akkoord trachten te komen. Hij neemt ook voor zijn rekening de 8 mudden pacht en de cijns die op het hof lusten; en van de achterstallige erfcijns die de erfpachter aan Park moet betalen, en die opgelopen is tot 925 goudgulden zal Peter maar 270 gulden moeten geven; de rest wordt hem kwijtgescholden.

Het akkoord werd wederzijds aangenomen en geregistreerd voor schepenen, en al de brieven die Peter had aangaande het hof, maakte ter bewaring over aan de abt. Onder die papieren was ook een lijst van al de personen die een deel van de 38 bunder bezaten.

Het akkoord werd gesloten op 1 februari 1495. En in de loop van dit jaar werd er ook met de 8 personen die de 38 bunder in erfpacht bezaten, een overeenkomst bereikt: de abdij zal hun de percelen in erfpacht laten, maar hun nieuwe erfpachtbrieven geven op haar naam op voorwaarde, dat zij die percelen zal mogen terugnemen wanneer het haar belieft, tegen terugbetaling van al de erfcijnzen die zij voortijds daarvoor zullen betaald hebben. Zo kwamen stilaan de meeste van die 38 bunder terug aan de abdij en werd de hoeve weer zo groot als ze vroeger was.

Vanaf 1495 wordt ze dan ook niet meer erfrechtelijk verpacht, maar verhuurd voor een zekere termijn, 6 of 9 jaar.

We geven u in de volgende aflevering de huurvoorwaarden, die in de volgende eeuwen van kracht zijn geweest.

Al de gegevens over het hof van Heerenbeke komen uit het archief van Park, R IX, 33 (CartuI.A:II) en Corpus VII, kastje XXXI, lias I : 91 losse stukken (1303 - 1729)

Een kijk in de huurcontracten

Van het hof van Heerenbeke zijn in ons archief verschillende pachtbrieven overgebleven. Heel wat condities en voorschriften komen gedurig terug. We zullen ze voor U samenvatten, en voor de verschillende perioden daarbij noteren wat er nieuw is.

We beginnen met het oudste contract dat er overgebleven is, namelijk dat van 4 mei 1499. Toen werd de hoeve voor 6 jaar verhuurd aan Aert Sykens, die reeds op het hof zat ten tijde van Peter Pels.

1. De pachter zal jaarlijks 100 gl. huur betalen, deels rond Kerstmis en deels rond St. Jan Baptist (24 juni). Daarenboven zal hij ook de lasten betalen die op het hof rusten: 9 gl. cijns aan de hertog van Brabant, 5 mud rogge aan de Fraters van 's-Hertogenbosch en 3 mud rogge aan de armen van Rosmalen, of 6 gl. per mud. De hoevenaar zal ook jaarlijks op zijn kosten twee runderen houden voor de abt, van april tot Allerheiligen of St. Maartensdag (11 november) en hem voor Lichtmis 25 pond was en rond Pasen 12 "cappuynen" leveren te Park.
2. De pachter zal gedurende zijn huurtijd de gebouwen van het hof goed onderhouden en repareren van onder tot boven van binnen en van buiten, zo nodig de wanden plekken en lemen, en jaarlijks tenminste 10 walmen stro gebruiken om de daken te herstellen. Alleen mag hij in rekening brengen wat hij verschoten heeft aan kalk, stenen, pannen, schaliën, ijzerwerk en dagloon van de strodekker. Dat wordt hem op zijn huur in mindering gebracht. Als de abt er iets nieuws bouwt op zijn kosten, dan zal de pachter de bouwmaterialen aanvoeren met zijn wagen en paarden; de abt zal de daglonen van de werklieden betalen, maar de pachter zal hun mondkosten en onderdak verschaffen. Hem wordt daarvoor per dag en per persoon 1 stuiver gekort op zijn pacht.
3. In de meeste pachtbrieven wordt veel nadruk gelegd op het onderhoud van de buitengrachten, wegen en dijken, en het ruimen van waterlopen. Het eerste jaar zal de abt de helft van de kosten dragen.
4. Heel veel belang wordt in al de contracten gehecht aan het jaarlijks planten en poten van een merkelijk aantal eiken- en beukenheesters, wilgen, populieren en witbomen, waarvan een deel moet "afgehoofd en getrunckt" worden tot knotwilgen en "trunckeycken", waarvan het schaar- en reep hout de pachter toekomt, terwijl de andere moeten opgroeien tot profijt van de abdij. De pachter mag ook al het hout halen dat nodig is voor het herstellen van ploegen, eggen en karren, en voor het vrijwaren van bezaaide landen en bossen tegen hoornbeesten, schapen en ander vee, dat schade berokkent; dit geldt vooral voor de percelen, die in de kaart van het hof getekend staan met de nummers 10 tot 14. Van het doofhout dat aan de klompenmakers verkocht wordt, zal hij ook de takken en de afval krijgen. In de boomgaard zal hij jaarlijks voor Kerstmis 1 of 2 appel-, peren- en okkernotenbomen planten en die goed "verdoornen" tegen het vee. Hij zal ook 3 roeden turf krijgen, en voorts zoveel "bacharst" (harschtig hout om te bakken) als hij nodig heeft.
5. Voor St. Maarten zal de pachter wel en "loffelijck mesten en teulen" (of mergelen) een zestal lopen land of hei, en ze voor Kerstmis bezaaien met goede uitgelezen eikels en beukennoten, en beplanten met elzenpropjes "tot een heesterbosselke en aenkweking van pootsel en plantsoen, ten minsten schade van den pachter"; die percelen zullen met grachten en omheiningen gevrijwaard moeten worden tegen het vee. Voor het niet volbrengen van deze voorschriften kan de pachter beboet worden tot een gouden keurvorstergulden, waarvan de ene helft tot behoef van de kerk van Park, en de andere ten voordele van de kerk van Oirschot.
6. Ieder jaar op meivond zal de abt een procureur naar de hoeve zenden om de beesten van de pachter te schatten; deze zal, met de personen die voor de pachter borg bleven bij het aangaan van het huurcontract, deze beesten en hun geschatte waarde aangeven bij meier en schepenen van 's-Hertogenbosch. Rond 1495 hield men in het algemeen op Heerenbekehof 12 koeien, 2 paar ossen en nog 15 lege runderen; daarbij ongeveer 100 schapen, 8 of 10 varkens en 8 paarden. Deze geschatte waarde diende als borgsom van de pachter ten overstaan van de verhuurder.
7. Als de abt en zijn gezelschap, of kloosterlingen van Park, of andere personen in naam van de abdij naar Heerenbeke komen, zal de pachter hen "loffelijck trakteren" en haver en hooi bezorgen voor hun paarden, zelfs als zij, wegens plaatsgebrek in de pachterswoning, in Oirschot gaan logeren "in den Eyck" of "in den Rooden Leeuw". Wie er regelmatig kwam

was natuurlijk de provisor. Rond 1713 ging Broeder Hendrik en in 1725 Broeder Antoon Thijs meermalen om de restauratiewerken aan de hoeve en de verkoop van bomen en schaarhout te leiden. Wie ook dikwijls in Heerenbeke kwamen waren de grote vertrouwensmannen van de abdij, die te Oirschot woonden: voor 1490 notaris Willem van Audenhoven en zijn zoon Rutger; in 1517 Antoon Bruyninckx, kanunnik van de St. Pieterskerk aldaar, en in de 18e eeuw advocaat en notaris Heribert van Audenhoven.

8. De pachter en de abt mogen, ieder van zijn kant, na drie jaar de pacht opzeggen, met inachtneming van een termijn van een half jaar. Het laatste jaar mag de pachter al de landen bezaaien gelijk het hem belieft, maar slechts de helft van wat hij gezaaid heeft is voor hem; de andere helft is voor de abt, die deze vruchten gebruiken zal om de nieuwe pachter aan de gang te helpen, want die kan eerst beginnen vanaf "Sinksen". De afgaande pachter mag in het huis blijven tot "sinksenavond", maar de hof moet hij afstaan half maart, de beemden en hooigewassen half mei, de huizing en de koeweide daarbij gelegen met "Sinksen", en de teul- en akkerlanden in augustus. Zo was het ook het geval met zijn voorganger.

De schommelingen van het huurgeld en meer andere bijzonderheden vermelden we wel verder als wij U de lijst geven van de pachters.

De goederen van het hof van Heerenbeke in 1650

Laten we nu eerst, aan de hand van de "caerte van Heerebeke" (1) die deel uitmaakt van het "Typographieboek" van de abdij van Park (2), de lijst doorlopen van de goederen, welke in 1650 bij deze hoeve hoorden (3).

In 1650 werden de hvh: kabdeb beemden en bossen gemeten door Mr. Cornelis Groef, gezworen landmeester, in aanwezigheid van Peter en Jan van Collenbergh, volgens de maat van 's-Hertogenbosch, 20 voet is een roede. Een lopen (of lopensaet) is 50 roeden; acht lopen is een bunder.

1. De "rauw elsdonck", gelegen op het uiterste van de hoeve naar Oirschot toe. Regen. 1) De "gemeynte", genoemd int Elsdonck; 2) De Papenstege, die ook gemeynte is van omtrent 40 voet breed; 3) de Blaicke Elsdonck; 4) de smalle Elsdonck. Noot: Deze Elsdonck is bijna geheel Elsen- en berkenbos, en zou een goed bos worden als de beesten daaruit werden gehouden. De grootte van dit perceel staat onder nummer 2.
2. Een beemd geheten het black Elsdonck naast het voorgaande. De twee samen zijn acht bunder, 3 lopen, 6 roeden, 4 lopen.
3. De Papenbempt naast voorgaande: 2 bunder, 4 lopen. Noot: Tussen de Papenbemt en de blacke Elsdonck ligt een gemeynte van ongeveer 40 voet breed, die de vorm heeft van een baan. De gemeente Oirschot heeft soms gepretendeerd dat het een heerbaan moest zijn van Oirschot naar 's-Hertogenbosch; maar voor zover de menselijke herinnering gaat is daar niets van bekend. Het is maar een dode stege, geheten de Papenstege, omdat zij uitkomt op de Papenbeemd van Park.
4. Een weiveld, de smalle Elsdonck: 15 lopen, 31 roeden, 17 voet.
5. Een weiveld, geheten de smalle Waelsdonck: 2 bunder, 1 lopen, 13 roeden, 6 voet.
6. Een "rauwagie" van klein berkehout en neest hei, geheten "het waeldoncksheyvelt": 9 lopen, 12 roeden, 13 voet.
7. Een weiveld, geheten "de leegewaeldonckbempt": 3 bunder, 19 roeden, 17 voet.
8. Een "rauwagie" van klein berkehout en meest hei, waar de schapen gehoed worden, geheten "het buitenste Waelsdonckheyvelt": 1 bunder, 6 lopen, 18 roeden, 7 voet.
9. Een weiveld, geheten "den hoogen Waelsdonckbeempt": 2 bunder, 2 lopen, 26 roeden, 11 voet.
10. Een weiveld, geheten, samen met het volgende, "Meri Coppens Herbeke"; 4 bunder, 3 lopen, 49 roeden.
11. Een weiveld, geheten, samen met het voorgaande, "Meri Coppens Herbeke"; 3 bunder, 3 lopen, 24 roeden, 16 voet.
12. Een weiveld, samen met het volgende, "rauw Herbeke": 4 bunder, 2 lopen, 15 roeden, 14 voet.
13. Een weiveld, samen met het voorgaande, "rauw Herbeke": 4 bunder, 4 lopen, 33 roeden, 14 voet.
14. Een weiveld, geheten den Verderschen hoek voor een groot deel elsenhoutgewas en de rest zuur gras. Laag, waterachtig van grond, uitgenomen een hoek waar opgaande eiken staan: 4 bunder, 2 roeden, 14 voet.
15. Een weiveld, geheten de acht bunders. Voor een groot deel elsenhoutgewas en lage grond, gelijk het voorgaande: acht bunder, 3 lopen en 33 roeden. Regen. 1) De Veldersche hoek en Rauw Hersbeke; 2) de zes bunder 3) de Cleyne hof en het Hincxtenvelt; 4) de Veldersche hoeve.
16. Een maaibeemd, geheten de sess bunders: 7 bunder, 1 lopen, 43 roeden.
17. Een bos, geheten het Calverenblock of Calvereneusel: 1 bunder, 7 lopen, 43 roeden.
18. Het Heestersvelt, waarvan de eiken in 1653 verkocht zijn en dat nu weer met eikels bezaaid is: 1 bunder, 23 roeden en 16 voet.
19. De "achterste calverendriesch": 4 lopen, 29 roeden.
20. De "achterste hophof": 1 lopen, 33 roeden, 3 Voet.
21. De "voorste hophof" met de voorgaande "calverendriesch": 6 lopen, 37 roeden, 1 voet.
22. Huis en hof, liggende in zijn grachten: 3 lopen, 20 roeden, 19 voet. Regen. 1) de "cleyne hof" achter de schuur; 2) het "Calvereneusel" en de grote hof; 3) de "elsenwasch"; 4) het "hincxtenvelt".

23. De "cleynen hof", liggende achter de schuur: " 1 lopen, 29 roeden, 10 voet. Regen. 1) de 8 bunder; 2) de weg naar de 6 bunder; 3) de hof; 4) het "hincxtenvelt".
24. De "grote hof": 3 lopen, 38 roeden, 2 voet. Regen. 1) de "stap" van de hof; 2) de "stapacker" hiernavolgend; 3) de stap naar het "moerevelt"; 4) de pachthof.
25. "De Stapacker" : 2 bunder , 1 lopen, 5 roeden, Regen. 1) de hophof en het "calveren loch"; 2) Adriaen Aertsen; 3) het nieuw lant" , het moerevelt en de oude Koeyakker; 4) grote hof.
26. Het hincxtenvelt", gelegen achter de hof: 1 bunder, 6 lopen, 10 roeden. Regen. 1) de acht bunders; 2) de hof; 3) de "elsenwasch"; 4) de Veldersche hoeve", toebehorende aan de Heer van Boxtel.
27. De "oude koeyenacker" achter het nieuw land, daarin begrepen het "moerevelt" , dat een weide is, samen 4 bunder, 6 lopen, 35 roeden. Regen. 1) De "stapacker" ; 2) Dielis Hoppenbrouwers ; - 5) "heel en half mutsen"; 4) de "grote dreve en de "Coppel heesters". - Een stuk land, geheten "heel mutsen en half mutsen: 1 bunder, 5 lopen, 38 roeden. Regen. 1) de oude koeyacker en het nieuwe land; 3) de voetweg van Oirschot naar Limde; 4) de "grote dreve". - Een weide, geheten "het cleyn heycampke": 1 bunder, 3 lopen, 5 roeden. Een stuk weide genomen uit de "groote heycamp": 6 lopen, 30 roeden. - Een stuk land, geheten "de groote heycamp": 2 bunder, 6 lopen, 8 roeden. Al deze percelen van nr 27 zijn tesamen 12 bunder, 6 lopen, 4 roeden, 14 voet.
28. Een Weiveld, geheten "de voorste en achterste vleuge": 16 bunder, 2 lopen, 25 roeden.
29. Een heide, geheten "de heycant": 4 bunder, 4 lopen, 11 roeden, 14 voet. Daar drijft de pachter zijn schapen op en haalt hij "schabben voor sijnen brandt. (4)
30. Een weiveld, gelegen over de dreef, naar de Velderse hoeve, geheten "out Herbeke": 4 bunder, 5 lopen, 9 roeden. (De grachten tussen Herbeke en de Velderse hoeve horen toe aan eerstgenoemde en moeten door haar onderhouden worden; en al het water komende van de hei naar Heerebeke, moet door die gracht en de hoeve van Velder zijn verloop hebben Van 1605 tot 1609 is daarover kwestie grezen tussen de Heer van Boxtel en Park.)
31. Een weiveld aan de Overkant van de dreef naar Oirschot toe, ook genoemd out Herbeke: 7 bunder, 3 lopen, 11 roeden, 8 voet.
32. Een beemd, gelegen naast voorgaand perceel geheten het smal velt: 2 bunder, 7 lopen, 11 roeden, 8 voet.
33. De Maaibeemd, gelegen naast het smal velt "4 bunder, 25 roeden, 6 voet.

Al de vermelde percelen liggen aan elkaar als in een stuk, en rondom wallen en grachten. Vroeger waren dat twee pachthoven. Nu, in 1650, staat het huis met de hoeve in het midden van heel het erf. Naar het westen, langs de kant van Boxtel, noemde men de streek out Herbeke en naar het oosten nieuw Herbeke.

Noten:

Zie Campinia, aflevering 14 blz. 71

Zie F Maes, inventaris van de figuratieve kaarten... M.G.O.K.L., XI (1971), P. 1-38

A.A.P., R IX, 3, f. 63 en vlg.

Schabben zijn zoden van veenachtige heidegrond, die gedroogd als brandstof gebruikt werden. Men maakte er ook plaggen hutten mee.

Een nieuw huis voor de pachter

Dikwijls maakt ons archief melding van grote reparaties, die aan dit hof werden uitgevoerd, maar zonder in bijzonderheden te treden, zodat we alleen maar weten hoeveel er voor uitgegeven werd. Dat komt hierdoor, dat jammer genoeg ook voor werken aan andere pachthoven, alsook aan pastorieën en zelfs aan kerk- en abdijgebouwen, de meest gedetailleerde rekeningen en ook de plannen zijn verloren gegaan. Zo hebben we voor het hof van Herenbeke maar één bouwcontract gevonden, namelijk dat van een nieuwe pachterswoning (5). We laten het hier volgen.

De derde augustus 1547 maakte abt Lodewijk van den Berghe een akkoord met Wouter Dannels voor het bouwen van een nieuw pachtershuis.

Ten eerste: Het huis zal 20 voet lang en 18 voet breed zijn, met 3 zolders; van de eerste tot de tweede zolder 11 voet hoog, en van de tweede tot de derde 10 voet hoog.

De abt zal hem al het hout aanduiden en wijzen op zijn goederen. Hij zal al het hout dat hij nodig heeft moeten afhouden, zagen, meren, en richten. En hij zal de 3 zolders maken en leggen zoals het behoort, te weten de ribben de een van de andere een voet, en niet wijder. Al het hout voor het huis zal hij zagen en bewerken in zijn vierkant. Item zal hij alle deuren en vensters maken, in de neerste kamer een "cassijne"

en een halve, en in de bovenste kamer een "cassijne" (6). De abt zal zelf het "bert" (of de planken) leveren voor deuren en vensters.

Hij zal Wouter 25 carolusgulden betalen, en als hij het huis richt, een tonneke bier. En de "winneuse", weduwe Dirk Stans, zal de timmerlieden de mondkost geven,. Zij zal al het afval van het hout hebben, maar dan moet ze haar voerman het materiaal laten aanbrengen: kalk, stenen, hout, stro, enz ..

Wouter moet zorgen, dat het huis helemaal klaar geraakt, met de drie zolders, met deuren en vensters, tussen nu en 11 mei 1548.

Nog een rekening

Buiten dit bouwcontract vonden we nog een afrekening van notaris Heribertus van Audenhoven met abt Paul de Bruyn, aangaande het door hem voorgeschoten bedrag voor reparatie en het in zijn oude staat herstellen van het hof van Heerenbeke, van 1702 tot 1713 (7).

1. aan timmerlieden en zagers	369 g.
2. aan smeden en ijzerwerk	130 g.
3. aan metsers, kalk, steen, zand, leem, hout, schaliën, schaliedekkers , latten, pannen, plaveien, glazenmaker, vrachten	463 g.
4. aan het graven van sloten	40 g.
5. aan arbeiders om te poten en te planten	266 g.
6. aan heesters, plantsoen, eikels, enz.	42 g.
7. aan dorsers, aan bier voor werklieden	42 g.
8. aan renten, cijnzen, erfpacht, verpondingen, omslagen, conincxbeden	850 g.
9. aan kontributies	780 g.
10. aan de pachter voor de daken en grachten	378 g.
Totaal	3496 g.

Noten:

5. A.A.P.; R VII, 55, f 159v

6. Cassijne = kozijn, stenen raam, tralieraam, vensterluik

7. A.A.P., Corpus VII, kastje XXXI, 77

De pachters van Heerenbeke

1. Peter Pels, de laatste erfpachter, had in 1492 het hof voor 6 jaar verhuurd aan Aert, Dierk Goyvaertsz., ook geheten Aert Syckers, voor de helft van de granen. Voor de huur van de weide, geheten 't voirhof, betaalde hij 16 g. 13 st. Toen Peter in 1495 tot een akkoord kwam met de abt van Park om een einde te maken aan de erfpachterij, en het hof weer in volle eigendom teruggaf aan de abdij, mocht zijn pachter de huurtermijn van 6 jaar (1493 - 1498) aanblijven. De pacht van de drie laatste jaren werd aan de abdij betaald. De eerste pachter van Park op Heerenbeke was dus vanaf 1495 Aert Syckers. Op 4 mei 1499 werd met hem een nieuw akkoord gesloten voor 6 jaar. We gaven er u reeds de inhoud van. Zijn huurcontract werd daarna nog meermalen voor 6 jaar hernieuwd, zodat hij op het pacht Hof bleef tot 1524. Volgens het eerste, van 1499, betaalde hij jaarlijks 100 Rgld. In die van 1514 en 1519, welke nog in ons archief bewaard bleven, zien we dat het pachtgeld toen 180 gld. bedroeg, met daarbij nog de lasten en cijzen die op het Hof rustten.
2. Na hem kwam aan de beurt, van 1524 tot 1538, Dierk Stans, zoon van Gielis, met zijn vrouw Margriet van der Schrooten. In zijn contract van half mei 1532 lezen we dat jaarlijks 225 Carolusgld. betaalde (aan 20 pond de gld.), en rond Pasen aan de abdij 12 capuynen leverde. Op 14 december 1538 had hij reeds zijn pachtcontract hernieuwd voor 6 jaar, maar voor dit half mei van het volgend jaar een aanvang nam, moet Dierk overleden zijn.
3. Inderdaad, 2 april 1539 zien we dat zijn zoon, Aert Staens, in naam van zijn moeder, Margriet van der Schrooten, en van zijn broers en zusters, een nieuw kontrakt ondertekent voor 6 jaar (half mei 1539-1544). De pacht bedroeg nu 285 Carolusgld.; en daarenboven moesten ze nog rond Lichtmis 25 pond was leveren (of voor elk pond 4 st.) en rond Pasen 12 'capuynen' (of voor elk 4 st.). In juli 1544 gingen dezelfde een contract aan voor 9 jaar (van half mei 1545 tot 1553). Het was gedurende deze termijn namelijk in 1547, dat de nieuwe pachterswoning werd gebouwd, waarover we u reeds inlichtingen gaven. Rond het einde van dit contract moet Aert Staens overleden zijn, want zijn erfgenamen betaalden de rest van de pacht over het jaar 1553, namelijk 266 Rgld..
4. Het pacht Hof werd nu gehuurd door Andries van Poppele, en Mr. Jan Aert van Broegele (ook geheten Jan Broegelmanns), burgers en ingezetenen van 's-Hertogenbosch, eerst voor 6 jaar (1554-1559) en daarna voor 9 jaar (1560-1568). Gedurende de eerste termijn betaalden ze behalve de was en de capuynen, 355 gld.; gedurende de tweede periode 369 Rijksgld. 16 st.. En van begin april tot 11 november moesten ze ieder jaar voor de abdij 2 ossen of 2 runderen vet weiden.
5. De volgende pachter, vanaf 1568, was Willem Goertsz. van de Maertselaer, gehuwd met Jenneke Sledden. Over hun verblijf op Heerenbeke vonden we maar weinig gegevens. Alleen weten we, dat zij de laatste (1583 - 1588) maar 290 Carolusgld. meer betaalden, Het moet voor de pachters een allesbehalve interessante tijd geweest zijn die geuzentijd!
6. In 1589 werden ze opgevolgd door hun zoon Willem Willemsz van de Maertselaer. Maar deze stierf reeds in 1597. De pacht beliep toen 215 gld.
7. Daarna kwam vader Willem van de Maertselaer weer terug op de hoeve met Jan, de zoon van de overleden Gielis. Ze bleven er 6 jaar boeren en hadden veel last met de setters vanwege de steeds stijgende contributies.
8. Van 1602 tot 1607 vinden we er Mr. Aert Jansz. Aerts en zijn zuster Mayke. Het eerste jaar betaalden ze maar 100 gld.; en de 5 andere jaren 350 Rijksgld. Brabants geld los en vrij.
9. Van 1608 tot 1616 werd de hoeve gehuurd door dezelfde Mr. Aert Aerts en Peter Mertensz. Van Collenbergh. Ze betaalden 400 gld. Jaarlijkse pacht.
10. Dezelfde Peter van Collenbergh (ook geheten Peter Mertens), gehuwd met Lynken van Maertselaer, boerde nu nog een termijn van 9 jaar (1617-1625) voor 525 gld. Gedurende die tijd werd er heel wat uitgegeven aan reparaties: In 1625 489 gld., in november 1626 113 gld. Aan de schuur en 24 gld. Aan de paardenstal; en 1628 werd er een nieuwe schuur gebouwd voor 505 gld. 16 st. In de zomer van 1629 zo getuigde de schepenen van Oirschot aan de abt, "heeft het krijgsvolck van Z. Majesteyt, dat toen te Boxtel en omgeving lag, zowel te voet als te paard exessieve en inestimabele schade aangedaan aan gerst, haver en boekweit die uitermate schoon stond over meer dan veertien lopensaet, alsook aan verschillen korenvelden en het hooi, dat afgemaaid was rond de hoeve." In 1631 had de pachter af te rekenen met een

- verschrikkelijke hagelslag, gevolgd door slagregen, zodat hij nog geen vierde deel van zijn zaaikoren en van zijn boekweit overhield. In 1638-1639 leed hij weer zware schade. De schepenen van Oirschot zijn, toen de rogge was afgemaaid en in schoven gezet, de oogst gaan inspecteren en ze kwamen tot de conclusie, dat de pachter niet een derde van de gewone opbrengst zou overhouden, wegens bederf in de aren door vorst en ander slecht weer veroorzaakt. Daarbij kwam dan nog de oorlogsschade die de boer weer te lijden had vanwege soldaten. De schepenen maakten daarvan dan ook een schriftelijk getuigenis op voor de abt en vroegen hem om een gracieuze kwijtschelding van zijn pacht, hetgeen de abt graag toestond.
11. Toen Peter en Lynken ongeveer 43 jaar geboerd hadden op Heerenbeek, werden ze in 1652 opgevolgd door hun zoon Jan Petersz. Van Collenbergh, die 600 gld. Pacht betaalde en verbleef tot 1683. Hij heeft het allesbehalve gemakkelijk gehad. In 1672 heeft ook hij veel schade geleden in zijn graanvelden en beemden vanwege de Franse soldaten, die te Boxtel gekampeerd lagen. In mei en juni 1673 was het weer dezelfde misère, In januari 1672 werd hij daarenboven nog geëxecuteerd vanwege zijn schapen: Hij moest 400 gld. Betalen; in maart daaropvolgende werd hij opnieuw geëxecuteerd, ditmaal vanwege zijn paarden en moest daarvoor 181 gld. Neertellen. Die executie werd door de Staten van Holland gedaan “ter instantie van een sekere Bernardus Waterbeke, protestants predikant te Eersel, ten laste van geestelijke goederen gelegen in de Meijerij van 's-Hertogenbosch.” Voor 1672 en 1673 heeft de abt hem de pacht kwijtgescholden. In 1675 stelde hij zich tevreden met 100 gld., terwijl hij hem en de vier volgende jaren, van 1676 tot 1679 ook wegens de oorlogstoestand van huurgeld vrijstelde. Voor de jaren 1680 tot 1683 samen betaalde Rutger, zijn zoon, 783 gld.. De vader moet rond 1684 overleden zijn.
 12. Zijn zoon, Rutger Jansz. (Janssens) van Collenbergh, heeft vervolgens het pachthof overgenomen, iedere keer voor 2 jaar, met een jaarlijkse pacht van 300 Rijksgulden, tot 1707.
 13. Daarna was het de beurt aan Mathijs Walraevens van Sint_Oedenrode en zijn vrouw Maria Vogels. We gaven u reeds details uit zijn huurcontract, dat dagtekent van 22 september 1707. Mathijs moet veel last gehad hebben met het betalen van zijn pacht, vooral vanwege de steeds stijgende contributies.
 14. Op 7 april 1724 verhuurde broeder Antoon Thijs, in naam van de abt, de hoeve voor 6 jaar aan de zes kinderen Van Mathijs en Maria: Jan, Wouter, Norbertus, Adriaan, Catharine en Cathelijn Walraevens. Allen zetten hun mooie handtekening onder de akte, die opgemaakt werd door notaris Heribert van Audenhoven. Aan pacht betaalden ze de 3 eerste jaren 150 gld. en de 3 laatste jaren 200 gld. Wisselgeld. In de nieuwe overeenkomst werd er nog eens ernstig op gewezen dat ze hun huur, cijzen en lasten regelmatig moesten betalen. Als ze die twee jaren lieten verlopen en na aanmaning niet "prompt" betaalden, dan verviel hun pachtcontract en mocht de abt het hof aan een andere pachter verhuren, en met alle rechtsmiddelen hen tot betaling dwingen. Ze beloofden dan ook de achterstallige betalingen van hun vader, uit de jaren 1721, 1722 en 1723 te vereffenen: 300 gld. te Bamisse toekomende en 300 gld. rond Pasen 1725. Toch moet er nog iets niet in de haak geweest zijn met Mathijs Walraevens. Want in ons archief vonden we een declaratie, die hij 16 juni 1729 aflegde voor notaris Cornelis van Noort te Oirschot, waarin hij dat hij bereid is "om niet verder te procederen en de zaken in der minne op deze wijze te regelen: hij zal binnen de 14 dagen of uiterlijk 3 weken al zijn verdere effecten en granen, die te velde staan, publiek en voor alleman laten verkopen." Dat geld zou dan dienen om de schulden te vereffenen.
 15. Hetzelfde jaar 1729, 10 maart, werd het pachthof voor notaris Heribertus van Audenhoven en getuigen Mathijs Walraevens en Floris van Esch, door broeder Antoon Thijs, in naam van de abt, verhuurd aan Cornelius Walraevens, de oudste zoon van Mathijs Walraevens, voor 6 jaar. De twee eerste jaren was de huurling alleen verplicht te betalen al de gemene en reële lasten, zowel van beplante als van onbeplante goederen, met daarbij nagenoemde pachten en cijzen: een jaarlijkse pacht van 8 mud rogge (of 30 gld.) aan de rentmeester te 's-Hertogenbosch; 18 gld. jaarlijks aan de H. Geest te Rosmalen; en 8 gld. 9 st. aan de rentmeester van de Domeinen van Brabant. Voor de volgende 4 jaren moest hij daarenboven aan de abdij een pachtgeld betalen van 50 gld. jaarlijks. Verder de gewone voorwaarden, die in de meeste kontrakten herhaald worden. De 23ste november 1735 werd deze overeenkomst hernieuwd voor 6 jaar, en ondertekend door Cornelis Mathijs Walraevens en Catharina Cornelius Walraevens. Dezelfde pachter bleef ook aan van '1741 tot 1759. Hij was de laatste pachter

van de abdij van Park op Heerenbekehof, want op 1 januari 1760 werd het pachthof verkocht (8)

Noten:

8. Al de gegevens over de pachters van Heerenbeek komen uit het archief van de abdij van Park: R IX, 33 en corpus VII, kastje XXXI lias I.

Het pachthof verkocht

Park verkocht het Hof van Heerenbeke aan de heer Marcellus Bles tot Thilbergh, heer van Moergestel.

We laten hier de lijst volgen van de goederen, die toen behoorden tot de Heerbeexe hoeve, met hun oppervlakte en hun aanslag of belasting (9).

De Heer Marcellus Bles tot Thilbergh, bij transport der Secretarije alhier dato 16 januari 1760
De Heerbeexe hoof toebehoorende aen de Abdij tot Perck omtrent Loven

huys, hof mette landerijen bestaende inden ouden koeyacker, het mutsen, het half mutsen, den vorsten heycamp, den agtersten dries, den agtersten heycamp met 't heyvelt, 82 lopen, 45 roeden	62-15-12
item hof, boomgaert tegent huys over met lant agter regt door tot het kerckencanten, driessen en moervelden, 20 lopen	8- 6- 0
it den maebeempt, 50 lopen	19-19- 0
Het smael velt daer agter, aen Outheerbeek, 18 lopen	7- 1- 0
het Outheerbeek met den dijck ten westen, met de groes en wey, 50 lopen	18- 9- 0
de vleug met hopvelt en hengstenvelt, 88 lopen	19-15- 0
het kalver lock, calverdries, schaepsdries en ront hopvelt, 16 lopen	2-11- 0
de waelsdonck neffens de hoge waelsdonck, 18 lopen	3- 2- 0
de hoge waelsdonck metten heyvelt, 38 lopen	3-17- 0
de smaellsdonck neffens de rouw esdonck, 10 lopen	2- 3- 0
de rouw esdonck, 30 lopen	3-15- 0
de papenbeempt, 20 lopen	6- 1- 0
't 3e Heerbeek van Velders wal, 10 lopen	3-12- 0
't 4e Heerbeek van Velders wal, 18 lopen	4- 4- 0
't agterste of 5e Heerbeek van Velders wal, gen. Loukens heerbeek, 28 lopen	3-14- 0

de groes gen. de ses bunder aenden anderen gelegen samen sonder separatie, wallen of gragten tissen beijden

den eersten	bunder 8 lopen geset	1-13-8	
den 2e	bunder 8 lopen	1-4-8	
den 3en	bunder 8 lopen	1-4-8	
den 4en	bunder 8 lopen	1-4-8	
den 5en	bunder 8 lopen	1-4-8	
den 6en	bunder 8 lopen	1-16-8	
samen	48 lopen	8-8-8	8-8-8

De agt bunder wesende insgelijcx een velt:

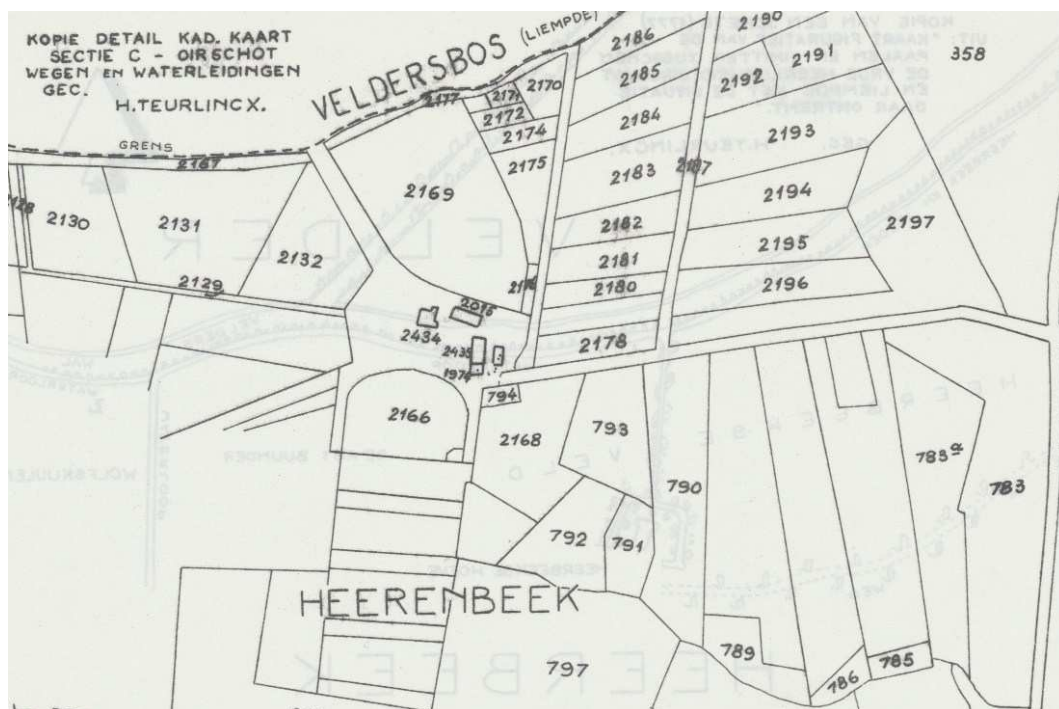
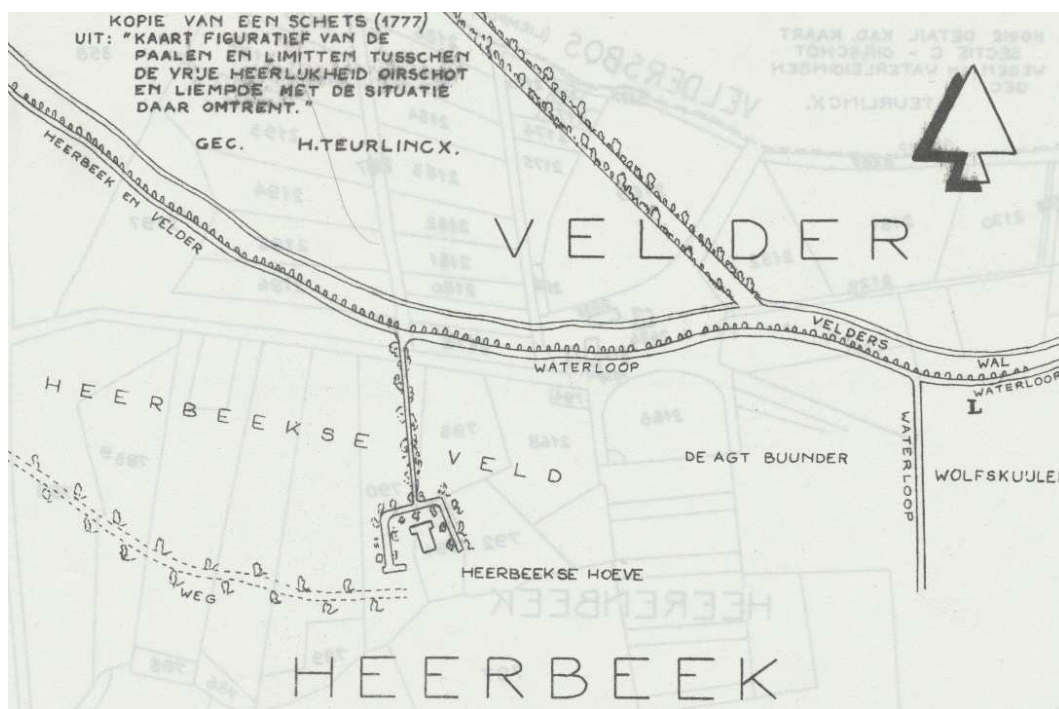
De 2 eerste bunder	8 lopen geset	3-19-0	
Den 3en bunder	8 lopen	2-4-0	
Den 4en bunder	8 lopen	1-19-8	
Den 5en bunder	8 lopen	1-19-8	
Den 6en bunder	8 lopen	1-19-8	
Den 7en bunder	8 lopen	1-19-8	
Den 8en bunder	8 lopen	1-19-8	
Samen	64 lopen	16-0-8	16-0-8

Het 2e heerbeekvelt van Velderswal,	18 lopen	2-19-0
's smalvelt naest de waelsdonck,	12 lopen	2-12-0
het outherbeek naest velderswal over den dijck ten oosten,	12 lopen	3-1-0
het 1e heerbeek langs velders wal,	30 lopen	5-4-0
somme aanslag		207-9-4

Wat er verder gebeurde met de Heerbeexhoeve

In Campinia, het driemaandelijks blad van het Streekarchivariaat Noord-Kempenland, 2e jaargang, januari 1973, nr. 8, blz. 179-183 (10), vinden we heel de lijst van de eigenaars van deze hoeve vanaf de 17e eeuw tot 1971. Uit deze lijst tekenen we volgende namen en bijzonderheden aan.

Na de heer Martellus Bles tot Tilborgh, heer van Moergestel, ging het goed in 1798 over op de vier kinderen en erfgenamen van de heer M. Bles.

In 1806 hoorde het toe aan Vrouwe Cornelia Bles, weduwe van de heer Jan Chr. Willem van Dachne. Tot dan toe behield het goed dezelfde grootte, namelijk 82 lopen, 45 roeden, met een aanslag van 62 g. 15 st. 12 p..

Tot omstreeks 1830 bleef het in het bezit van Mevr. J.C.W. Dachne, in Den Haag. In 1834 werd het verkocht aan Joannes Diepen, fabrikant en grondeigenaar te 's-Hertogenbosch: huis, schuur en erf, groot 61 roeden 10 ellen; het was dus aanmerkelijk kleiner; en van de gebouwen zullen er ook wel heel wat verdwenen zijn.

Omstreeks 1860 kwam het in het bezit van Menno Louis Victor van Coehoorn, baron de Gerard de Miellet, kapitein te Amersfoort.

In 1871 werd het eigendom gesplitst; in 1872 werd er verbouwd en in 1873 bijgebouwd. Hetzelfde jaar is het afgebrand.

In 1880 kreeg de weduwe Joannette Op ten Voort bij successie "kasteel en lusttuin", groot 1 ha 50 a 40 ca. Het kasteel met lusttuin ging over op Menno Hugues Philippe Aijmarij Raoul, baron de Gerard de Miellet, die in 1908 bijbouwde.

In 1913 woonde er Jozef Elias van Hasselt, fabrikant te Groningen, en hoorde kasteel, schuur en tuin toe aan N.V. Exploitiemaatschappij "Alzanda" te Amsterdam. In 1926 werd het verkocht aan Christiaan Cornelius Andrea van Gorp, fabrikant te Tilburg. Na zijn overlijden ging het over op de weduwe Martina Margareta van Vlokhoven, wonende te Den Haag, en later te Den Bosch. In 1943 werd er verbouwd; nu was het: kasteel, huis, schuur en tuin, groot 1 ha 49 a 55 ca.

Na het overlijden van de weduwe ging het goed over op de kinderen: Adrienne Wilhelmina Anna Maria van Gorp, weduwe van P. Gelders te Utrecht, en Maria Josephina Anna Emelia van Gorp, gehuwd met M. Th. Wijsten te Oirschot. Sinds 1971 bewonen deze laatsten het "Landgoed Heerbeek" te Oirschot, en wordt het door hen gerestaureerd (11). In voornoemd tijdschrift Campinia staat een kopie van een schets uit 1777, die ons een goed idee geeft van de ligging van de Heerbeekse en de Velderhoeve, van de vroegere Heer van Boxtel.

Noten:

9. Mededeling van de heer W. Klaasen, archivaris te Oirschot, waarvoor dank.
10. Wij danken de heer W. Klaasen, archivaris te Oirschot en redakteur van dit zeer interessante tijdschrift, voor het nummer dat hij ons toezond.
11. We mochten van hen zeer mooie foto's en tekeningen ontvangen, waarvoor dank.